

την εξέλιξη της επιστήμης, ενώ η επιστήμη συμβάλλει στην βελτίωση των παραδοσιακών Θεσμών μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

11. Τέλος, η ανάπτυξη της *τεχνητής ευφύιας* δημιουργεί όχι μόνον νέες και ανυπολόγιστες δυνατότητες στον άνθρωπο, αλλά και να αναδιάταξη των σχέσεων τεχνικής και επιστήμης.

Αυτά, φυσικά, δεν εξαντλούν τα θέματα που θίχθηκαν στο Συνέδριο, θέματα που αφορούσαν την ιστορία των επιστημών, την ψυχολογία, την σεξουαλικότητα, την εμπορική αξιοποίηση της τεχνολογίας και άλλα πολλά. Υπογραμμίζονται όμως έτσι οι θεματικοί άξονες και προβληματισμοί που συζητήθηκαν έντονα και οριοθέτησαν ωρισμένους τομείς έρευνας και επεσημάνθηκαν καταστάσεις που έχουν ιδιαίτερα προβλήματα και έγινε προσπάθεια προσδιορισμού του ίδιου του χαρακτήρα του προβλήματος.

Το Συνέδριο επεσήμανε πολλά τέτοια προβλήματα, ωρισμένα γνωστά και ωρισμένα νέα. Για πρώτη φορά όμως στην Ελλάδα έγινε μιά συζήτηση σε τόσο υψηλό θεωρητικό επίπεδο πάνω στο θέμα αυτό που έχει τόσο μεγάλο ενδιαφέρον — θεωρητικό και πρακτικό — για κάθε άνθρωπο που συνειδητοποιεί ότι ζει στον αιώνα μας, τον αιώνα της νέας τεχνολογίας.

Είναι φυσικό ότι οι εργασίες του Συνεδρίου αυτού έχουν ξεχωριστό επιστημονικό ενδιαφέρον και η δημοσίευσή τους από το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών θα είναι μια σημαντική συμβολή με ευρύτερη, ευρωπαϊκή απήχηση.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝ. ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΡ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ
ΕΙΔΙΚΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΩΔΕΚΑΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Μέ θέμα «Τό Δίκαιο, ό "Άνθρωπος καί ή 'Ιστορία» πραγματοποιήθηκε στήν 'Αθήνα, από 18 έως 24 Αύγουστου 1985, τό Δωδέκατο Παγκόσμιο Συνέδριο Κοινωνικής Φιλοσοφίας καί Φιλοσοφίας τοῦ Δικαίου υπό τήν αἰγίδα τοῦ 'Υπουργείου Πολιτισμοῦ καί 'Επιστημῶν. Γιά τίς ἐργασίες τοῦ Παγκόσμιου Συνεδρίου, πού ὀργανώνεται κάθε δύο χρόνια σέ διάφορες χῶρες, συγκεντρώθηκαν στήν 'Αθήνα πανεπιστημιακοί καθηγητές καί θεωρητικοί τοῦ Δικαίου ἀπό 40 περίπου χῶρες τοῦ κόσμου. Γλῶσσες τοῦ Συνεδρίου ἦταν τά ἀγγλικά, γαλλικά καί γερμανικά.

'Η ἐναρκτήρια συνεδρία ἔγινε στίς 19/8/85 στό Θέατρο 'Ηρώδου τοῦ 'Απτικοῦ. Χαιρετιστήριες προσφωνήσεις ἀπήμθυναν ὁ Γενικός Γραμματεὺς τῆς 'Οργανωτικῆς 'Επιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου καθηγητής κ. Στ. Πάνου, ὁ Πρόεδρος τῆς Διεθνοῦς 'Ενώσεως Φιλοσοφίας τοῦ Δικαίου καί Κοινωνικῆς Φιλοσοφίας κ. Aulis Aarnir (Φινλανδία) καί ὁ Δήμαρχος τῆς 'Αθήνας κ. Δ. Μπέης. Τόν ἐπίσημο χαιρετισμό τῆς Κυβέρνησης μετεβίβασε ὁ 'Υπουργός Δικαιοσύνης κ. Γ. 'Αλ. Μαγκάκης. Τέλος, προσκλήθηκε νά λάβει τό λόγο (ἐκτός προγράμματος) ὁ παρευρισκόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Χρ. Σαρτζετάκης, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ τόνισε τό σημαντικώτατο ρόλο καί τήν εὐθύνη πού φέρουν γιά τό μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ μας οἱ θεωρητικοί τῆς ἐπιστήμης, μάλιστα δέ οἱ ἀσχολούμενοι μέ

τήν Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου καί τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, κήρυξε ἐπίσημα τήν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου.

Τήν ἔναρκτήρια ὁμιλία ἔκανε ὁ Ἀκαδημαϊκός, Καθηγητής κ. Γ. Βλάχος μέ θέμα: «Τό Δίκαιο, ὁ ἄνθρωπος καί ἡ Ἱστορία» (στά γαλλικά). Στίς συνεδριάσεις τῆς ὀλομελείας πού ἀκολούθησαν καί πού καλύφθηκαν μεταφραστικά μίλησαν οἱ: R. Martin (Η.Π.Α.), R. Lucie (Γιουγκοσλαβία): «Ὁ ἄνθρωπος καί ἡ Ἱστορία» καί H. Lübbe (Ἑλβετία): «Κυρίαρχα προβλήματα τῆς σύγχρονης Κοινωνικῆς Φιλοσοφίας».

Τήν Τρίτη (20/8/85) ἄρχισαν τίς ἐργασίες τους στό Ζάππειο Μέγαρο οἱ ἔξι ὁμάδες ἐργασίας, πού εἶχαν συγκροτηθεῖ. Τά γενικά θεματικά πλαίσια, μέσα στά ὁποῖα ἐργάσθηκαν, ἦσαν τά ἑξῆς: Α. Τό Δίκαιο καί ὁ ἄνθρωπος, Β. Τό Δίκαιο καί ἡ Ἱστορία, Γ. Εἰδικά Προβλήματα τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Δικαίου, Δ. Εἰδικά Προβλήματα τῆς Κοινωνικῆς Φιλοσοφίας, Ε. Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου στήν Ἱστορία τῆς Ἀνθρώπινης Σκέψης καί ΣΤ. Οἱ Κοινωνικές Ἐπιστῆμες καί ἡ Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου. Οἱ Σύεδροι εἶχαν στή διάθεσή τους, σέ εἰδικό τόμο, τόσο τό πλήρες πρόγραμμα ὅσο καί τίς περιλήψεις τῶν περισσοτέρων ἀνακοινώσεων.

Ἡ πρώτη ὁμάδα ἐργασίας σημείωσε τήν πλέον πυκνή συμμετοχή ἀπό πλευρᾶς ἀνακοινώσεων· συνεδρίασε πάνω στά ἑξῆς τέσσερα ἐπιμέρους θέματα: *Τό Δίκαιο καί ὁ ἄνθρωπος σέ μιά μεταβαλλόμενη Κοινωνία* [Ἐκ τῶν ἄλλων ἀνακοινώσεων ἀναφέρω τίς ἀνακοινώσεις τῶν: E. Kamenka (Αὐστραλία): «Τό Δίκαιο στή μεταβαλλόμενη Κοινωνία», E.J. Lange (Δυτ. Γερμανία): «Ὁ Νόμος τῆς Ἐξέλιξης καί ἡ Ἐξέλιξη τῶν Νόμων» καί N. Kobayashi (Ἰαπωνία): «Τό Δίκαιο καί ὁ ἄνθρωπος στή μεταβαλλόμενη Κοινωνία μας»]. *Ἀνθρωπολογικές Προϋποθέσεις τοῦ Δικαίου* [J. Brito (Πορτογαλία): «Ἐρμηνευτική καί Δίκαιο», S. Amato (Ἰταλία): «Δίκαιο, Σεξουαλικότητα καί Ταυτότητα τοῦ Προσώπου» κ.ἄ.]. *Τό Δίκαιο, ὁ ἄνθρωπος καί οἱ Πολιτιστικές Ἀξίες* [J. Lopez-Medel (Ἰσπανία): «Δίκαιο καί Ἐκπαίδευση», Fr. Lachmayer (Αὐστρία): «Ἄνισες Εἰκόνες τοῦ Ἀνθρώπου», J. Parain-Vial (Γαλλία): «Τό Δίκαιο καί ὁ ἄνθρωπος» E. Jacobsen (Φιλανδία): «Ἡ ἰδέα τοῦ Δικαίου καί ὁ ἄνθρωπος» κ.ἄ.]. *Τό Νόημα τοῦ «Ἐξανθρωπισμοῦ» τοῦ Δικαίου* [μεταξύ ἄλλων ἀναφέρω τήν ἀνακοίνωση τοῦ M. Maiwald (Δυτ. Γερμανία) μέ τόν ἴδιο τίτλο].

Ἡ δεύτερη ὁμάδα ἐργασίας ἀντιμετώπισε τά ἑξῆς ἐπί μέρους θέματα: *Ἡ Ἱστορία τοῦ Δικαίου* [ἀνακοινώσεις ἀπό τούς A. Kaufmann (Δυτ. Γερμανία): «Ἡ Ἱστορικότητα τοῦ Δικαίου ὑπό δικαιοθεωρητική-μεθοδολογική ἄποψη», H. Klenner (Ἀνατ. Γερμανία): «Ἡ Ἱστορικότητα τοῦ Δικαίου καί ἡ Νομιμότητα τῆς Ἱστορίας», M. Strasser (Αὐστρία): «Ἱστορικότητα καί Θετικότητα τοῦ Δικαίου στόν Ἑγέλο», K. Adomeit (Δυτ. Γερμανία): «Ἡ Demokratie τῆς Ἀθήνας καί ἡ ρωμαϊκή Republik» κ.ἄ.] — *Ἡ Ἱστορία ὡς Παράγων Διαμόρφωσης τοῦ Δικαίου* [K.A. Mollnau (Ἀνατ. Γερμανία): «Γιά τήν Ἱστορικότητα τῶν Σχέσεων μεταξύ ἀντικειμενικῶν καί δικαϊκῶν Νόμων», V.I. Kubes (Τσεχοσλοβακία): «Τό Δίκαιο, ὁ ἄνθρωπος καί ἡ Ἱστορία», Ἰ. Στράγγας (Ἑλλάδα): «Τό Ἱστορικό Στοιχεῖο στή Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου» κ.ἄ.], *Ἡ Ἱστορική Προοπτική καί τό Μέλλον τοῦ Δικαίου* [μεταξύ ἄλλων F.F. Trusso (Ἀργεντινή). «Γιά τό τί εἶναι νόμιμο καί δίκαιο στήν Ἑλληνική σκέψη»], *Τό Δίκαιο καί ἡ Ἱστορία* [M. Krygiel (Αὐστραλία): «Τό Δίκαιο ὡς Παράδοση» κ.ἄ.].

Τά εἰδικότερα θέματα πού ἀπασχόλησαν τήν Τρίτη ὁμάδα ἦταν τά ἑξῆς: *Μορφές τῆς Λογικῆς καί Μορφές τοῦ Δικαίου* [ἀνακοινώσεις τῶν J.L. Gardies (Γαλλία): «Σημαντική τῆς Δέσμωσης», C. Wellman (Η.Π.Α.): «Νομική Ὑποχρέωση καί Ἠθικό Καθῆκον», N. Ἀλιπράντη: «Ἐλευθερία καί νομική Ὑποκρισία» κ.ἄ.], *Θεωρία καί Συστήματα τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Δικαίου* [W. Krawietz (Δυτ. Γερμανία): «Δομή τοῦ Κανόνα Δικαίου στόν Βίγκενσταϊν καί στόν Μάξ Βέμπερ», N. Leser (Αὐστρία): «Ἡ Σύγκρουση μεταξύ Δικαίου καί Δικαιοσύνης» κ.ἄ.], *Φυσικό Δίκαιο καί Θετικισμός* [T. Campbell (Ἀγγλία): «Ἠθικός Θετικισμός», S. Sato (Ἰαπωνία): «Τί εἶδους διαφορές ὑπάρχουν μεταξύ θεωρίας τοῦ Φυ-

σικοῦ Δικαίου καί τοῦ Νομικοῦ Θετικισμοῦ;» κ.ἄ.], τέλος *Ἡ Κατανόηση καί ἡ Ἑρμηνεία τοῦ Δικαίου* [μεταξύ ἄλλων: J.M. Broekmann (Βέλγιο): «Δίκαιο καί Ἐπιστημολογία», J. Wroblewski (Πολωνία): «Νομική γλώσσα καί ἡ Κατανόησή της»].

Τήν *Τέταρτη* ὁμάδα ἐργασίας ἀπασχόλησαν τά παρακάτω ἐπιμέρους θέματα: *Σύγχρονες Ἀντιλήψεις τῆς Κοινωνικῆς Φιλοσοφίας* [Στ. Πάνου (Ἑλλάδα/Δυτ. Γερμανία): «Κοινωνία καί Ἐλευθερία. Γιά τήν Κριτική τῆς Λογικότητας» κ.ἄ.] — *Κράτος καί Κοινωνία* (ἀνακοινώσεις N. Luhmann (Δυτ. Γερμανία): «Ἡ Διαφοροποίηση Κράτους καί Κοινωνίας», G. Lübbe-Wolff (Δυτ. Γερμανία): «Γιά τήν ἐπικαιρότητα τῆς διδασκαλίας τοῦ Λόρεντς φόν Στάϊν γιά τό Κράτος καί τήν Κοινωνία» κ.ἄ.] — *Οἰκονομία καί Κοινωνία. Τό Φαινόμενο τῆς βίας* [J. Cerato (Ἀργεντινή): «Ἡ βία ὡς ὁ Παράγων τῆς Διάπλασης τοῦ Δικαίου» κ.ἄ.].

Ἡ *πέμπτη* ὁμάδα συνεδρίασε μέ τά ἐξῆς εἰδικώτερα θέματα: *Τό Δίκαιο καί ἡ Ἑλληνική Φιλοσοφία* [ἀνακοινώσεις ἀπό τοῦς Κ. Δεσποτόπουλο (Ἑλλάδα): «Ἡ ἔννοια τῆς Δικαιοσύνης στόν Πλάτωνα», Ἄ. Κελεσίδου-Γαλανοῦ (Ἑλλάδα): «Δικαιοσύνη, Νόμος καί Ἐπιστήμη στόν Πλάτωνα», St. Tzitzis (Γαλλία): «Ἀτομικισμός καί Ὁφελιμισμός» κ.ἄ.]. — *Ἡ Ἀντίληψη τοῦ Δικαίου στήν Ἀνατολική Σκέψη καί Μεσαιωνική καί Βυζαντινή Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου* [μεταξύ ἄλλων Λ. Μπαρτζελιώτης (Ἑλλάδα): «Ἡ Ἀντίληψη τοῦ Πλήθωνα γιά τήν Δικαιοσύνη καί τό Δίκαιο» καί Κ. Νιάρχος (Ἑλλάδα): «Τά Στοιχεῖα Δικαίου καί Κοινωνίας στά Πολιτικά τοῦ Ἀριστοτέλη καί ἡ Κριτική τοῦ Μιχαήλ τοῦ Ἐφέσιου»] καί *Ἡ Ἀντίληψη τοῦ Δικαίου στό Ἰσλάμ*.

Ἡ *ἕκτη* ὁμάδα ἐργασίας, τέλος, ἐργάσθηκε πάνω στά εἰδικώτερα θέματα: *Οἱ Κοινωνικές Θεωρίες καί ἡ Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου* [Cl. Souto (Βραζιλία): «Γενική Κοινωνική Θεωρία καί Γενική Θεωρία τοῦ Δικαίου: Μερικές ἀξιωματικές Προτάσεις» κ.ἄ.] — *Δίκαιο καί Κοινωνική Ἀλλαγῆ* [P. Trappe (Ἑλβετία): «Δίκαιο καί Κοινωνική Ἀλλαγῆ», N. Lopez-Calera (Ἰσπανία): «Δίκαιο καί ἡ Κρίση τῆς Δημοκρατίας», A. Seriaux (Γαλλία): «Δύο στοιχεῖα τῆς κοινωνικῆς Ἱστορίας: Δικαιοσύνη καί Ἀλληλεγγύη»] — *Κοινωνικές Προϋποθέσεις τῆς Ἀντίληψης τοῦ Δικαίου* [ἀνακοίνωση τοῦ N.P. Poroff (Βουλγαρία) μέ τόν ἴδιο τίτλο κ.ἄ.] — *Κοινωνική Φιλοσοφική Ἐρευνα καί Ἐμπειρική Γνώση τοῦ Δικαίου*.

Ὁ συνολικός ἀριθμός τῶν ἀνακοινώσεων ἀνῆλθε στίς 250 περίπου. Στά πλαίσια τῶν συνεδριάσεων ἔγιναν ἐποικοδομητικές συζητήσεις. Τίς ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου παρακολούθησε τό ἐνδιαφερόμενο κοινό καθώς καί φοιτητές.

Στήν καλή ὀργάνωση τοῦ Συνεδρίου πρόσθεσαν καί οἱ ἐκδηλώσεις πού ἔγιναν στό περιθώριο τῶν συνεδριῶν. Δόθηκε, π.χ., δεξίωση σέ πολυτελές ξενοδοχεῖο ἀπό τόν Ἑλληνικό Ὄργανισμό Τουρισμοῦ, ἔγινε ἐκδρομή στό Σούνιο, ἐπίσκεψη τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Ἀρχαίας Ἀγορᾶς κλπ.

Στά πλαίσια τοῦ Συνεδρίου ἔγιναν δεκτά ψηφίσματα ὑπέρ τῆς εἰρήνης καί τοῦ ἀφοπλισμοῦ καί κατά τῆς ἴδρυσης τοῦ τουρκοκυπριακοῦ ψευδοκράτους στήν Κύπρο.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΧΑΝΟΣ
ΝΟΜΙΚΟΣ
ΑΘΗΝΑ